

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ ТА КОЛЬОРОЗНАВСТВА МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE STUDY OF FUNDAMENTAL EDUCATION AND COLOR SCIENCE BY FUTURE PROFESSIONAL ARTISTS

Стаття присвячена важливим аспектам професійної підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Розглядаються особливості вивчення курсу «Основи образотворчої грамоти і кольорознавства», який належить до дисциплін професійної підготовки і є основою для підвищення рівня обізнаності у галузі образотворчого мистецтва. Звертається увага на теоретичні знання, практичні вміння й навички, які формуються у студентів під час освоєння основ образотворчої грамоти і кольорознавства, необхідних для професійної та творчої діяльності. Наголошено, що успішність оволодіння зазначеними знаннями, вміннями й навичками залежить від вибору технології навчання майбутніх фахівців образотворчого мистецтва.

Запропоновано впровадити у професійну підготовку студентів технології інтерактивного навчання, особливостями яких є взаємодія між учасниками освітнього процесу, зміна ролі викладача у цьому процесі та створення умов дружньої атмосфери, взаємної підтримки, що сприяє отриманню нових знань, розвитку пізнавальної діяльності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва.

Основну увагу зосереджено на використанні технологій інтерактивного навчання на лекційних, лабораторних заняттях, а також у самостійній роботі з дисципліни «Основи образотворчої грамоти і кольорознавства». Зазначено, що за такого навчання увага зосереджується не на процесі накопичення теоретичних знань, практичних вмінь і навичок, а на розвитку самосвідомості, здатності до самореалізації тощо. Інтерактивні лекції (інформаційно-проблемна лекція, лекція-діалог, лекція із запланованими помилками, лекція-візуалізація) сприяють встановленню взаємодії між учасниками освітнього процесу, активізації пізнавальної діяльності студентів. Технології інтерактивного навчання (майстер-клас, модерація, метод проектів), які автором запропоновано використовувати на лабораторних заняттях, залучають студентів до дослідницької, аналітичної, творчо-пошукової роботи. У самостійній роботі головний акцент зроблено на методі портфоліо, який допомагає студентам фіксувати, накопичувати й оцінювати власні творчі досягнення і є однією із форм контролю навчальних досягнень студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній фахівець образотворчого мис-

тецтва, інтерактивні технології навчання, інтерактивна лекція, проект, модерація, майстер-клас, портфоліо.

The article deals with the important aspects of professional training of future specialists in fine arts. The peculiarities of studying the course "Fundamentals of Fine Arts and Color Studies", which belongs to the disciplines of vocational training are the basis for raising the level of awareness in the field of fine arts, have been considered. Attention is drawn to the theoretical knowledge, practical skills and skills that students develop when mastering the basics of fine arts and color science necessary for professional and creative activity. It was emphasized that the success of mastering the aforementioned knowledge, skills and abilities, depends on the choice of the technology of training of future fine arts specialists.

It is proposed to introduce in students' training the technology of interactive learning, the features of which are: interaction between the participants of the educational process, changing the role of the teacher in this process and creating conditions of friendly atmosphere, mutual support, contributing to the acquisition of new knowledge, the development of cognitive activity of future specialists in image. The main focus is on the use of interactive learning technologies in lectures, laboratory classes, as well as in the independent work in the discipline "Fundamentals of Fine Arts and Color Studies".

It is pointed out that for such training the main focus is not on the process of accumulation of theoretical knowledge, practical skills, but on the development of self-awareness, ability to self-realization and so on. Interactive lectures (information-problematic lecture, lecture-dialogue, lecture with planned mistakes, lecture-visualization) contribute to establishing interaction between participants of the educational process, activation of students' cognitive activity. Interactive learning technologies (master class, moderation, project method), which the author proposes to use in laboratory classes, involve students in research, analytical, creative and search work. In the independent work, the main focus is on the method of portfolio, which helps students to capture, accumulate and evaluate their own creative achievements and is a form of control of students' academic achievement.

Key words: vocational training, future specialist of fine arts, interactive teaching technologies, interactive lecture, project, moderation, master class, portfolio.

УДК 37.091.3:7.01

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.1-41>

Дереновська О.В.,

викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасне суспільство, зіткнувшись із проблемою зниження рівня художньо-естетичного та культурного розвитку підростаючого покоління, переосмислює роль і місце мистецької освіти, оскільки саме від професійного кадрового забезпечення мистецької й освітньої галузі залежить

розв'язання зазначеної проблеми. Важливу роль у цьому процесі відіграють законодавчі та парадигмальні зміни, які сьогодні відбуваються у вищій мистецькій освіті. Так, у Законі України «Про вищу освіту» [9] на законодавчому рівні закріплено умови розроблення освітніх програм, здійснено перелік компетентностей творчих працівників,

подано кваліфікаційні характеристики фахівців у галузі образотворчого мистецтва, необхідні для здійснення професійної творчої діяльності. Втілення гуманістичної парадигми мистецької освіти передбачає створення умов для розвитку й самореалізації кожного студента в мистецько-творчій діяльності, формування його творчої особистості, професійної зрілості тощо.

Зазначені зміни у вищій мистецькій освіті покликані удосконалити якість професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких дисциплін, зокрема фахівців образотворчого мистецтва, оскільки сучасне суспільство потребує кадрів, які володіють не тільки високим професійним потенціалом, а й готові до самостійного творчого пошуку, саморозвитку, здатні легко змінюватися в динамічних умовах життя. У зв'язку з цим актуалізується пошук нових технологій мистецького навчання у закладах вищої освіти, які б забезпечували якісну професійну підготовку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, посилювали їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значну увагу створенню і впровадженню в освітній процес ефективних технологій навчання у закладах вищої освіти приділено в роботах І. Дичківської, Т. Клименка, О. Пехоти, І. Підласого, О. Пометун, Г. Селевко, В. Шапкіна та інших. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва ґрунтовно висвітлено в працях С. Коновець, Н. Кубриш, О. Музики, О. Отич, М. Ростовцева, М. Стась та інших. У дослідженнях науковців визначено реальний стан означеної підготовки у закладах вищої освіти в сучасних умовах, аналізуються чинники, які впливають на якість цього процесу.

Пошук нових технологій мистецького навчання у закладах вищої освіти є предметом значної кількості науково-педагогічних досліджень. У цьому напрямі варто зазначити праці Л. Масол, Г. Падалки, О. Рудницької, в яких ґрунтовно розкрито особливості підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін із застосуванням інноваційних технологій навчання. У дослідженнях О. Побірченко [7] та Т. Стрітьєвич [10] у контексті застосування сучасних інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів образотворчого мистецтва виокремлюють ефективні методи навчання: активне, інтерактивне та тренінгове навчання. Дослідниці переконані, що інтерактивні форми й методи навчання забезпечують особистісно-професійне становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва, оскільки сприяють саморозвитку, самовираженню, самореалізації студентів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Всі зазначені праці мають здебільшого узагальнюючий характер, розкрива-

ють особливості професійної підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, методика ж використання інтерактивних технологій навчання при вивченні фахових дисциплін, зокрема основ образотворчої грамоти і кольорознавства, майбутніми фахівцями образотворчого мистецтва залишається поза увагою науковців-практиків.

Мета статті. Визначити педагогічний потенціал інтерактивних форм і методів навчання з метою їхнього застосування при вивченні основ образотворчої грамоти і кольорознавства майбутніми фахівцями образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх фахівців образотворчого мистецтва вимагає оволодіння професійною базою різних видів художньої практики, формування таких якостей як колірна чутливість, відчуття композиції, спеціальні художні здібності тощо. Курс «Основи образотворчої грамоти і кольорознавства» разом з іншими предметами циклу дисциплін професійної підготовки є базовим для підвищення рівня обізнаності у царині образотворчого мистецтва, здатності реалізувати свій художньо-творчий потенціал через створення високохудожніх композицій. Цей курс спрямовано на формування у студентів компетенцій шляхом оволодіння базовими теоретичними знаннями з теорії образотворчої грамоти та кольорознавства, необхідних для створення зображення на площині та художнього образу, основними практичними вміннями і навичками, зокрема вмінням обирати техніки для зображення композицій; втілювати творчий задум у матеріалі з урахуванням його властивостей; практично та якісно здійснювати спрямований пошук кольорових рішень у творах образотворчого мистецтва та дизайну з урахуванням психофізичних характеристик кольорів і кольорових поєднань; навичками осмисленого використання кольору, колористичного підходу до вирішення проектних завдань, роботи з образотворчими засобами створення художнього образу.

Успішність оволодіння вказаними теоретичними знаннями та вміннями й навичками залежить від методики викладання зазначеної дисципліни, зокрема від вибору технології навчання, практичної і самостійної творчої діяльності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. У цьому контексті потужним дидактичним потенціалом володіють технології інтерактивного навчання, за якого студенти активно залучаються до процесу пізнання, творчості.

У дослідженні С. Кашлева технологію інтерактивного навчання визначено як сукупність способів цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії педагогів (викладачів) і учнів (студентів), послідовна реалізація яких створює оптимальні умови для їхнього розвитку [2]. На думку І. Плаксіної, інтерактивне навчання – це спосіб пізнання, який

здійснюється у формах сумісної діяльності учнів (студентів): всі учасники освітнього процесу взаємодіють один із одним, обмінюються інформацією, разом розв'язують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу ділової співпраці з розв'язання проблем [6, с. 22–23]. Дослідниця стверджує, що головною ознакою інтерактивних методів навчання є наявність зворотного зв'язку.

Використання інтерактивних технологій при вивченні основ образотворчої грамоти та кольорознавства суттєво змінює роль викладача, яка спрямовується на організацію взаємодії між студентами та співпрацю, створення умов для виявлення їхньої ініціативи, творчого пошуку тощо. Таким чином активність викладача стає другорядною, а на перший план виходить активність студентів. Така спільна діяльність студентів і викладача відбувається в умовах дружньої атмосфери, взаємної підтримки, що сприяє отриманню нових знань, розвитку пізнавальної діяльності.

На думку автора, впровадження й активне використання інтерактивних форм і методів при вивченні основ образотворчої грамоти та кольорознавства значно активізує освітній процес, надає йому практично-орієнтованої спрямованості, що є важливим у підготовці майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, оскільки за такого навчання головна увага зосереджується не на процесі накопичення знань, умінь і навичок, а на розвитку самосвідомості, здатності до самореалізації тощо.

Технології інтерактивного навчання під час викладання дисципліни «Основи образотворчої грамоти та кольорознавство» можна використовувати на лекційних, лабораторних заняттях, а також у самостійній роботі студентів. Така лекція в інтерактивній формі передбачає проведення інформаційно-проблемної лекції – створення проблемних ситуацій через викладення навчального матеріалу із залученням студентів до подальшого аналізу, розв'язання протиріч і створення висновків в якості нових знань. Прикладом інформаційно-проблемної лекції є лекція «Роль сучасних технологій у мистецтві. Функції кольору в рекламі, кінематографі».

Під час лекції необхідно залучати студентів до обговорення й дослідження функцій кольору в рекламі й кінематографі, що супроводжується обміном ідеями, досвідом, судженнями, думками студентів. Такий інтерактивний метод сприяє формуванню навичок визначення проблемних питань, а процес пізнання навчального матеріалу відбувається через науковий пошук, діалог, аналіз, порівняння різних поглядів студентів на досліджувані питання.

Одним із прикладів інтерактивної лекції може бути лекція із запланованими помилками (лекція –

провокація), де викладач попереджає про допущення деяких помилок під час лекції, які необхідно виявити й виправити. Цінною в методичному плані є лекція-діалог – спільний пошук відповідей на питання, які виникають під час лекції.

У підготовці майбутніх фахівців образотворчого мистецтва важливу роль відіграють лекції-візуалізації – супровід навчального матеріалу візуальним рядом (слайди, відеозапис, інтерактивна дошка тощо). Прикладом лекції-візуалізації є лекція на тему «Поняття колірної гармонії. Її ознаки та принципи. Теорії кольорових гармоній та їх класифікація». Така лекція дозволяє впорядкувати значний обсяг інформації про теорію кольорової гармонії, схематизувати її основні поняття й положення. Візуальне зображення навчальної інформації сприяє більш продуктивному засвоєнню класифікацій колірних гармоній художника Р. Адама, німецького фізіолога Брюкке, дослідників М. Шварца, А. Менселла, М. Люшера, В. Козлова, вчених Б. Теплова і П. Шеварова, американського теоретика Ф. Тейлора; основних способів колірної гармонізації.

Читання лекції перетворюється в розгорнутий коментар викладача підготовлених наочних матеріалів, наприклад колірної моделі В. Шугаєва та колірного кола В. Козлова, основних способів колірної гармонізації, прикладів створення споріднених гармоній і сполучень споріднено-контрастних кольорів, схем побудови гармонійних сполучень кольорів, під час якого студенти активно долучаються до пізнавальної діяльності. Лекція-візуалізація спрямовує студентів на представлення усної й письмової інформації у візуальній формі, що формує в них професійне мислення за рахунок систематизації й виділення головних елементів у змісті навчального матеріалу.

Варто зауважити, що інтерактивні лекції ні в якому випадку не замінюють традиційні лекційні заняття. Як засвідчує практика, інтерактивні лекції сприяють кращому засвоєнню лекційного матеріалу, формуванню власної думки студента тощо. Інтерактивні лекції під час вивчення дисципліни «Основи образотворчої грамоти та кольорознавство» сприяють встановленню взаємодії між викладачем і студентами. У цьому випадку викладач аналізує діяльність студентів, змінює свою діяльність відповідно зроблених висновків. Змінюється і пізнавальна діяльність студентів, оскільки вони стають не пасивними слухачами, а активними учасниками освітнього процесу.

Елементи інтерактивних технологій автор включає в деякі лабораторні заняття з дисципліни «Основи образотворчої грамоти та кольорознавство». На заняттях майбутні фахівці образотворчого мистецтва за допомогою комплексу практичних вправ закріплюють навчальний матеріал, опановують практичні навички та вміння, що допо-

магає у підготовці до вирішення складніших професійних завдань. Використання на лабораторних заняттях майстер-класів, модерації, методу проєктів тощо залучає студентів до дослідницької, аналітичної, творчо-пошукової роботи.

У процесі викладання дисципліни «Основи образотворчої грамоти та кольорознавство» ефективним є інтерактивний метод майстер-клас. У процесі використання такого методу навчання майбутні фахівці образотворчого мистецтва мають можливість спостерігати за практичною діяльністю викладача. Цей метод навчання є важливим фактором, який сприяє розвитку у студентів художнього сприймання, художньо-творчих здібностей, композиційного мислення. Майстерний показ викладачем тих чи інших прийомів зображення, наприклад створення графічних зображень (натюрморт, пейзаж тощо) за допомогою різних графічних засобів виразності (лінія, крапка, пляма, штрих) дає можливість виразно проілюструвати інформацію, яку студенти отримали під час лекції на тему «Виразальні можливості графіки у відтворенні тону, форми, об'єму і простору».

Швидкий і наочний показ виконання цих зображень викладачем слугує не тільки поясненням до теоретичного матеріалу, а є одним із засобів естетичного впливу на майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Під час майстер-класу студенти можуть працювати паралельно з викладачем або спостерігати за процесом роботи і потім виконувати зображення самостійно, прослухавши рекомендації педагога. Загалом у професійній підготовці майбутніх фахівців образотворчого мистецтва майстер-клас є ефективною технологією інтерактивного навчання, оскільки відбувається спільна дослідницька творчість майстра-викладача і студентів, створюється новий продукт у атмосфері креативного пошуку, співпраці.

Вивчення основ образотворчої грамоти та кольорознавства передбачає виконання студентами на лабораторних заняттях ряду композицій: створення творчих композицій (4 шт.) за попереднім аналізом творчості художників (техніки, манери, колориту); створення колірної композиції «Улюблені речі як джерело натхнення» (колаж); створення ритмічних декоративних фризових композицій із колоритом, символічним для певних етносів тощо. Результат (композиція) кожного студента оцінюється групою, піддається рефлексії. Як показує практика, деякі студенти досить різко реагують на критику, зауваження щодо своїх творчих робіт. Тому в даному випадку ми використовуємо таку технологію інтерактивного навчання як модерація. Модератор стимулює активну діяльність всіх учасників комунікації, при цьому відмовляється від застосування авторитарного впливу, а також від суб'єктивної оцінки характеру й результатів групової взаємодії [4, с. 238].

Прикладом практичного застосування модерації є аналіз виконаних практичних робіт під час колективного перегляду. Для цього студентів було об'єднано у дві групи «авторів» і «глядачів», кожен висловлює свою думку про композицію. При цьому важливо не тільки проаналізувати композиційні особливості робіт, засоби виразності, але й обміркувати художній образ, виявити ідею, яку реалізував «автор», і як її інтерпретував «глядач». Викладач-модератор згладжує моменти критики, переводить її в позитивний напрям, що сприятиме особистісному і творчому розвитку студента-«автора». Загалом технологія модерації дає змогу створити комфортне зовнішнє середовище для творчості; вибудувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагога й студентів, активізувати особистісний потенціал кожного студента, створити позитивну атмосферу в колективі.

При викладанні дисципліни «Основи образотворчої грамоти та кольорознавство» було використано метод проєктів, який сприяє розвитку в майбутніх фахівців образотворчого мистецтва самостійності в процесі планування і виконання проєктів. Проєкт – це спланована й усвідомлена діяльність, спрямована на формування у студентів системи інтелектуальних і практичних умінь. Метод проєктів є способом організації пізнавальної діяльності студентів з метою розв'язання проблем, пов'язаних із проєктуванням, створенням продукту. Цей метод орієнтований на самостійну роботу студентів.

Прикладом є підготовка майбутніми фахівцями творчого проєкту «Колір емоцій» – творчої композиції на основі аналізу фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків». Фільм обраний з тих міркувань, що він насичений різноманітними емоціями: тривогою, містичним страхом, трепетом, повагою, цікавістю, захопленням, обуренням, радістю. Студенти мають переглянути й проаналізувати фільм або фрагменти фільму; підібрати кольори до зображення емоцій, якими насичена картина; продумати різні варіанти втілення творчої ідеї, визначити остаточний варіант композиції.

Важливим є також презентація та захист творчої композиції. Варто зауважити, що викладач може запропонувати студентам обрати інший фільм для такого цікавого творчого проєкту. Викладачеві відводиться роль координатора, експерта, консультанта. Під час реалізації творчого проєкту студент вчиться самостійно ставити й розв'язувати нові, нестандартні проблеми, створювати у проєктній діяльності нові продукти, що є важливим у творчому розвитку студентів.

Особливо значущим у підготовці майбутніх фахівців образотворчого мистецтва є метод портфоліо. При вивченні дисципліни «Основи образотворчої грамоти та кольорознавство» метод портфоліо передбачає підготовку значної кількості

самостійних робіт за визначений час, наприклад за семестр або навчальний рік. Специфіка такого методу полягає в тому, що кожен студент самостійно прослідковує й фіксує результати власного навчання як навчальні, так і творчі, опановує навички демонстрації, аналізу й оцінки цих результатів.

Під час самостійної роботи майбутні фахівці образотворчого мистецтва виконують низку вправ: створення ряду текстурних зображень на передачу тону, форми, об'єму та простору за допомогою графічних засобів; вправи за методом направленої уваги «Кольорові спогади» (настрої подорожей); створення груп інтуїтивних композицій (час доби, пори року, смаки тощо) на передачу колориту; створення композицій на передачу настрою (активні, спокійні) тощо. Виконуючи вправи, студенти опрацьовують значний обсяг інформації, створюють ескізні варіанти роботи (це може бути один або декілька варіантів) для досягнення кращого результату й наповнюють свій портфель власними роботами, створюючи колекцію творчих здобутків.

Варто зауважити, що портфель є не тільки місцем, де зберігається інформація, він стає способом її оброблення. У процесі самопрезентації результатів діяльності студент аналізує власну творчість, оцінює результати роботи, корегує зміст портфелю, самостійно ставить перед собою нові цілі й реалізує їх. Портфель також дає можливість викладачеві оцінити навчальні досягнення кожного студента. У цьому випадку метод портфоліо перетворюється у форму контролю навчальних досягнень майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Загалом метод портфоліо допомагає майбутнім фахівцям образотворчого мистецтва фіксувати, накопичувати й оцінювати власні творчі досягнення й будувати індивідуальну траєкторію навчання і професійного розвитку, що є однією з форм контролю навчальних досягнень студентів.

Висновки. Інтерактивні технології (інтерактивні лекції (інформаційно-проблемна лекція, лекція-діалог, лекція із запланованими помилками, лекція-візуалізація), майстер-клас, модерація, метод проєктів) варто застосовувати при вивченні основ образотворчої грамоти і кольорознавства, оскільки вони активізують інтерес до вивчення цієї дисципліни; сприяють успішному засвоєнню

навчального матеріалу та активній участі студентів у освітньому процесі в умовах взаємодії й рівноправного партнерства; забезпечують творчий розвиток і свободу самовираження; зміщують акцент на аналітичну й дослідницьку діяльність, що відповідає сучасним вимогам до професійної підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва та забезпечує їхню успішність у майбутній професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень автор вбачає у подальшому впровадженні й висвітленні інноваційних технологій навчання у закладах вищої освіти, які доводять свою ефективність у професійній підготовці майбутніх фахівців образотворчого мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексеев П.К., Короткова А.Л., Трофимов В.А. Основы изобразительной грамоты. Санкт-Петербург, 2011. 70 с.
2. Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения педагогике. Минск : Вышэйш. шк., 2004. 176 с.
3. Коновець С. Особливості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2011. Вип. 22. С. 36–47.
4. Певзнер М.Н., Зайченко О.М. Научно-методическое сопровождение персонала школы: педагогическое консультирование и супервизия : монография. Великий Новгород, 2002. 316 с.
5. Печенюк Т. Кольорознавство. Київ : Грані-Т, 2009. 192 с.
6. Плаксина И.В. Интерактивные технологии в обучении и воспитании : метод. пособие. Владимир : Изд-во ВлГУ, 2014. 163 с.
7. Побірченко О. Професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва в контексті застосування сучасних інноваційних технологій. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 1. С. 328–335.
8. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
10. Стрільєвич Т. Інноваційні форми професійної фахової підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 135. С. 203–206.